

Թորոս Ռոսլինը՝ միջնադարեան մանրանկարիչ, սակայն արուեստը գեղեցկութեան հոսքն է՝ տարբեր ժամանակներում ստեղծուած եւ իրար չնմանուող կոթողներում:

Որպէս խորհրդանիշ բալետում խաղարկուած են բեմական իրերը: Աքաղաղը բազմաթիւ մշակոյթներում եղել է արեգակի խորհրդանիշ եւ լուսաբացի նշան: Քրիստոնէութեան մէջ քաղաղը դարձաւ Քրիստոսի չարչարանքների եւ յարուստի խորհրդանիշը: Թաւջութակը խորհրդանշում է արուեստը եւ ստեղծագործական սկզբունքը: Խորհրդանիշներ են նաեւ բեմի ձեւաւորման մէջ օգտագործուած պատկերները, որոնք անցնում են հետեւի բեմավարագոյրի վրայ՝ Արեգակնային համակարգի մոդելը եւ Ադամն ու Եւան:

Բեմը, ըստ Խառատեանի, խորհրդանշում է տիեզերքը, իսկ բեմի խորքի ձախ կողմում գետեղուած խորանը՝ Հայկական աշխարհը: Այդ խորանն են մտնում եւ այնտեղից դուրս են գալիս (չնորհիւ յատուկ լուսային ճառագայթման) կերպարները՝ վերափոխուելով ստատիկ կամ շարժուն նկարի կամ որմնանկարի: Ներկայացման ամենատպաւորիչ տեսարաններից մէկում Թորոս Ռոսլինի մանրանկարները հետզհետէ հանում են միջնադարեան հագուստը եւ յատուկ հերթականութեամբ տեղաւորում մեծ ցանցի վրայ, որը դանդաղօրէն բարձրանում է եւ մեր առջեւ յայտնուում է Արշիլ Գորկու կտաւներից մէկը:

Բալետի խորհրդագրաֆիան Խառատեանը ստեղծել է՝ յենուելով մի շարք պարային համակարգերի վրայ՝ ժամանակակից պլաստիկայի տարրերով հարստացուած

դասական պարի ու նաեւ (ինչը շատ կարեւոր է) Գէորգի Գուրջիեւի ստեղծած «սրբազան պարերի» տարրերով: Պէտք է նշել, որ Գուրջիեւի այդ պարերի համակարգի ամէն մի տարրը յատուկ իմաստ է կրում, եւ դրանց հերթականութիւնը այդ համակարգին ծանօթ դիտորդին որոշակի միտք կամ գաղափար է հաղորդում: Խառատեանի, ինչպէս նաեւ նշուած համակարգի հետեւորդների (սկսած Գուրջիեւից, որն իր հերթին այդ համակարգը ստեղծել է արեւելեան հոգեւոր պարերի հիման վրայ) կարծիքով՝ այդ շարժումները հասկանալու եւ մեկնաբանելու անհրաժեշտութիւնն է կայ: Դրանք ստեղծում են յատուկ մթնոլորտ եւ որոշակի հոգեկան վիճակում ներշնչում են թէ՛ կատարողին եւ թէ՛ Հանդիսատեսին: Բալետի վերջին տեսարաններից մէկում կայ նաեւ պար, որը կառուցուած է ժամանակակից հիփ-հոփ պարի համակարգի տարրերի վրայ: Հետաքրքիր է ներկայացուած Գուրջիեւի համակարգի պարային տարրերի վերափոխումը հիփ-հոփի համակարգի տարրերի: Պարզ է այստեղ հաղորդուած այն միտքը, որն անընդմէջ կարմիր գծով անցնում է ողջ ներկայացումով. անցեալը եւ ներկան, հինաւուրցը եւ ժամանակակիցը ցուցադրուած են թէ՛ որպէս ընթացք եւ թէ՛ որպէս համագոյացութիւն:

Եւ եթէ նոյնիսկ Աերկան անգոյ է, անցեալն՝ անորոշ, Զոյգ արեգակները, վերջում միաձուլուելով, մեր հայեացքն ուղղում են գալիքին՝ Յոյսով, Հաւատով, ամենակարեւորը՝ երբեք չմոռանալով Սէրը. չէ՞ որ Աիրոյ գաղափարը քրիստոնէութեան ամենագլխաւոր պատգամներից մէկն է:

ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՌԱՋԻՆ ՇՐՋԱՆԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱԿՈՒ ՕՇԱԿԱՆԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՄԲ

Լուսինե Սանասեան

Յակոբ Օշականը Ի. դարի առաջին կէսի Հայ գրականութեան եւ գրաքննադատութեան ուշագրաւ դէմքերից է, որ վիթխարի գրական ժառանգութիւնն է թողել: Առանձնայատուկ է յատկապէս նրա գրաքննադատական վաստակը, որ քննադատութիւնը գրական ստեղծագործութեան աստիճանի հասցնելու առաջին փորձերից մէկն է մեզանում: Ելնելով առանձնայատուկ, բայց յստակ չափանիշներից (կեանքի, կենսական երեւոյթների գրական արժեւորում, Հայ ոգու յայտնաբերում, գրականութեան ու արուեստի բացարձակ շահ)՝ Օշականը իւրօրինակ մեթոդով քննել է Հայ գրականութեան ինչպէս հին ու միջնադարեան, այնպէս էլ նոր ու նորագոյն շրջանների վաստակը: Գրաքննադատը համեմատաբար քիչ է անդրադարձել արեւելահայ գրողների ստեղծագործութեանը, որովհետեւ կարեւորում էր անձնական շփումը գործերի հետ, ծանօթութիւնը բնագրին, ինչի հնարաւորութիւնը միշտ չէ, որ ունէր: Տարածուած թիւր կարծիքի համաձայն՝ քննադատ Օշականը հրաժարուել է արեւելահայ գրականութեան մէջ տեսնել ու գնահատել որեւէ իրական արժէք: Եղիշէ Չարենցի ստեղծագործութեան մասին Օշականի գրած յօդուածի օրինակով կը փորձենք ապացուցել, որ նման տեսակէտը չի համապատասխանում իրականութեանը: Չարենցի ստեղծագործութեան մասին Օշականի քննադատական յօդուածը լոյս է տեսել «Հայրենիք» ամսագրի 1924 թ. դեկտեմբերի եւ 1925 թ. յունուար-փետրուարի միացեալ համարներում: Նոյն համարներում տպագրուել են նաեւ Աւետիք Իսահակեանի «Ուստա Կարօ» վէպի

առաջին գլուխները: Այդ ամիսներին Չարենցը ճանապարհորդում էր Եւրոպայում եւ, ինչպէս գիտենք, Վենետիկում հանդիպել է Իսահակեանի հետ: Ելնելով այս փաստերից՝ կարելի է նաեւ ենթադրել, որ Չարենցը կարդացել է յիշեալ յօդուածը:

Ժամանակի եւ իրերի ընթացքի խոր ըմբռնումով Օշականը յիշեալ յօդուածներում իր քննադատական եւ գրական-գեղագիտական չափանիշների լոյսի տակ է առնում երիտասարդ Չարենցի երկերը եւ գրում. «Կ'աշխատիմ հասկնալ անոր գործը, որ ձգտումին ու յանդգնութեանց նորութեամբը, բայց մանաւանդ իրացուցած (réalisé) գեղեցկութեանց կարգ մը կողմերովը արժանի է անկեղծ հետաքրքրութեան»¹:

Վերլուծելով Չարենցի ստեղծագործութեան հոգեբանական ատաղձը՝ քննադատը նշում է մի շարք արժանիքներ եւ նկատում նաեւ թերութիւններ, որոնց պատճառները նա տեսնում է թէ՛ բանաստեղծի խառնուածքի, թէ՛ արտաքին ազդակների մէջ: Չարենցը, Օշականի գնահատմամբ, «ապահովաբար բանաստեղծ է, կարելիութիւններով հարուստ, առաջին փորձերէն իսկ լայն ու գեղեցիկ ընդունակութիւններ ունեցող բանաստեղծ մը...»: Քննադատը Չարենցին համարել է խոստումնալից, օժտուած բանաստեղծ, որ առաջին իսկ փորձերից ներկայանում է որպէս արեւելահայ բանաստեղծութեան մէջ նոր խօսք ասելու կարող ուժ: Նրա մասին խօսելիս քննադատն օգտագործել է «բազ-

1 Յ. Օշական, Արեւելահայ դէմքեր, 50-ամեակի հրատարակութիւն, թիւ 5, Բէյրութ, 1999, էջ 210:

մաճայն», «բազմադաղակ», «ապերասան», «ինքնատիպ» մակդիրները: Չարենցը, Օշականի կարծիքով, բանաստեղծ է իր երեւակայութեամբ, այսինքն՝ ընդգրկած թեմաներով ու նիւթով, եւ իր զգայնութեամբ, այսինքն՝ նիւթը մշակելու եւ արուեստի աստիճանի հասցնելու եղանակով: Չարենցի աշխարհն ընդարձակ է ու բազմազոյն. «Սկսեալ անձնական ապրումներուն խիտ. պահերէն, մինչեւ կարմիր գալիքներու պրօնզէ թեւերուն շաչումը, անհատական թախճոտ յուզումներէն մինչեւ աշխարհի զանազան անկիւնները բարձրացող ուստիոկայանները, տխուր նայիրին ու Յինկափուրը, Սոման ու «լուսէ» Աստղիկ Ղոնտախչեանը, ու Չարզն ու պատերազմը, ու գոյներուն՝ ինչպէս ողջակիզուող կրակներուն գիրքը, ու «Վոճաւորումները Սայեթ-Նովայի, ու Չարենցնամէն, ու թատրոն ու «էպիքական հսկայ պոեմա»ներ, որոնց համար արեւելահայերուն բերնէն ջուր կը վազէ»²:

Օշականի խօսքերից երեւում է Չարենցի տաղանդի անվերապահ հաստատումը: Բայց միշտ պէտք է յիշել, որ եթէ բանաստեղծական տաղանդն ու խառնուածքը նախապայման են արուեստի գործ ստեղծելու համար, ապա մնայուն արժէքներ ստեղծում են անցեալի մշակոյթի նուաճումների իւրացման, ժամանակակից կեանքի խոր ճանաչողութեան եւ ստեղծագործական յամառ աշխատանքի միջոցով: Ելնելով կոնկրետ գործերի կառուցուածքի, բառապաշարի, ստեղծած պատկերների եւ դրանց պարունակած տրամադրութիւնների վերլուծութիւնից՝ քննադատը լուսաբանում է բանաստեղծի խառնուածքի որոշ գծեր: Օշականն ասում է՝ «Չարենց չի զգար»՝ ցանկանալով ընդգծել այն, որ Չարենցը ենթարկւում էր ոչ թէ բուռն զգացմունքին, այլ հակասութիւններից բորբոքուած գիտակցութեանը: Չարենցի գոր-

ծում եղած «տկարութիւնները» քննադատ Օշականն աւելի ընդգծուած է տեսել յեղափոխական բանաստեղծութիւններում: Յեղափոխութեան ծաւալման կենտրոնը, նրա համոզմամբ, մարդն է՝ իր գործունէութեամբ, հոգեբանութեամբ ու ներաշխարհով: Այս տեսանկիւնից մօտենալով Չարենցի առաջին շրջանի յեղափոխական բանաստեղծութեանը՝ քննադատն այնտեղ չի գտնում ամենակարեւորը՝ մարդուն: Այն, որ Օշականի այս դիտարկումը անհիմն է, հաստատում է հէնց Չարենցը: Իր նամակներից մէկում նա գրել է. «Ինձ մեր հին «պոզիցիաները» այնքան գոհարկ, վայրենի եւ սխալ թուացին, որ ես զարմացայ, թէ էդ ո՞նց մենք մինչեւ օրս չէինք գլխի ընկնում եւ չէինք հասկանում, որ այդտեղ կայ մի մեծ, հիմնական, վիթխարի հակասութիւն, մի կենսական թիւրիմացութիւն... Ես հասկացայ, մինչեւ Ֆիզիկականի հասնող պարզութեամբ զգացի, որ այդ հիմնական սխալի միակ պատճառը այն է, որ արուեստի ասպարէզը միշտ էլ թափուր է եղել պրոլետարիատի «մտից եւ ոսկորից» շինուած մարդկանցից: ... Թաթախուել, թրծուել ու կիզուել է պէտք մարտնչող դասակարգի հոգեբանութեամբ, այնպէս, որ իւրաքանչիւր երակը, Ֆիբրը, բլիթը լարուի նրա յաղթանակի եւ հեղեմոնիայի կամքով»³:

Գրեթէ նոյն միտքն է արտայայտել Օշականն իր յօդուածում. «Իջնալ այդ հոգիներուն խորը. շաղուըտի՛լ անոնց ատելութեան մեծ ալիքին մէջ: ... Նետուել այդ մարդերուն հետ՝ փտութեան ու հեշտանքի պալատներուն վրայ, բայց ուժով մը որ ներսէդ, քու իսկ անբարբառ զրկանքներէդ հանած ըլլաս: Ու իյնալ, աչքերդ բաց. որոնց մէջէն դարբըր պիտի թափին դէպի

3 Ե. Չարենց, Երկերի ժողովածու, հտ. 6, Երևան, 1967, էջ 424:

2 Նոյն տեղում, էջ 220:

վեր ու սիրտդ փշրի կուրծքիդ տակը, անհուն ատելութեան կրակով»⁴:

Քննադատը Չարենցին կոչ է անում հրաժարուել վաղանցուկից եւ կերտել ժամանակի կեանքն ու մարդուն յաւերժացնող մնայուն գործեր: Յայտնի է, որ արտասահմանեան ճանապարհորդութիւնը շրջադարձային եղաւ Չարենցի ստեղծագործական կեանքում եւ առիթ տուեց հիմնաւորելու նրա գրական նոր ըմբռնումները, որոնք զնալով ստեղծագործական սկզբունքի ուժ ստացան: Օշականի յիշեալ յօդուածի եւ Չարենցի «Թուղթ Ակսէլ Բակունցին» գրուած Լենինգրադից» բանաստեղծութեան համեմատութեամբ կարելի է տեսնել Օշականի եւ Չարենցի մտքերի ակնառու սերտ կապը: Չարենցը գրում է.

Մենք շա՛տ էինք անփոյթ մեր հանճարի հանդէպ,
Մեր օրերի, գրչի, մեր խոհերի բազում...⁵

Բանաստեղծութեան մէջ Չարենցը յետադարձ հայեացք է նետում իր եւ իր ժամանակի գրական վաստակի վրայ՝ կատարելով մի շարք վերագնահատումներ, որոնք համընկնում են Օշականի՝ Չարենցի ստեղծագործութեան մէջ նկատած «թերութիւններին»: Քննադատն անդրադարձել է նաեւ Չարենցի ոճին: Օշականի կարծիքով, Չարենցն իր ժամանակակիցներից տարբերում էր ոչ միայն իր աշխարհով, երեւակայութեամբ, ասելիքով, այլեւ յատկապէս իր ասելու ձևով, ոճով: Նրա ոճի բնորոշ առանձնայատկութիւններից է համարում մեղեդայնութիւնը, գոյների ու պատկերների առատութիւնը: «Եղիշէ Չարենց մինակը տուած է արեւելահայ ոտանաւորին այնքան պատկեր, որքան չէ ըրած ատիկա անոնց քերթողներուն ամբողջ շաւրանը, սկսելով Աբովեանէն»⁶, գրում է Օշականը:

4 Յ. Օշական, Գ. աշխ., էջ 278-279:
5 Ե. Չարենց, Երկերի ժողովածու, հտ. 4, Երևան, 1968, էջ 34-36:
6 Յ. Օշական, Գ. աշխ., էջ 287:

Քննադատ Օշականը Չարենցի բանաստեղծական ոճին յատուկ է համարում գեղեցիկ համեմատութիւններն ու նմանաձայնութիւնների խաղը, բայց տեսնում է մի վտանգ: Նա գրում է. «Բանաստեղծի մը մօտ երաժշտական տարրին այդպէս տիրապետող ըլլալը կ'անդրադառնայ ամբողջ ստեղծագործութեան վրայ: Ու անիկա փոխանակ հետապնդելու մտածումը, որ պէտք է քանդակ առ քանդակ իրականանայ բառերուն ներքեւ, փոխանակ մտիկ ընելու զգայնութեան որ տող-տող պէտք է պառկի թուղթին վրայ, ականջ կը բանայ միայն ու միայն բառերու թելադրանքին: Ու պիտի հետեւի անոնց առաջ բերած մեղեդիին ու պիտի մոռնայ թէ անդին շատ ընելիք ունի տակաւին»⁷:

Չարենցի հետեւեալ տողերից երեւում է, որ ինքն էլ է զգացել իր սխալը եւ կարողացել է յաղթահարել.

Դու նկատե՛լ ես, որ շատ անգամ
Մի հնչիւն, մի յանգ, մի մեղոյի,
Անգամ մի աստմանս, անգամ մի վանկ
Երգդ փոխում է յանկարծ անկման կարօտի:
Կան դաւաճան շեշտեր, կան ռիթմեր, կան բառեր,
Երբ քաշում է դակտիլը – ըմբոստացի՞ր՝:

Այն, որ քննադատ Օշականը Եղիշէ Չարենցի գործում տեսել ու նշել է «թերութիւններ», ամենեւին չի հակասում բանաստեղծի մասին քննադատի ունեցած դրական վերաբերմունքին: Ինչպէս համոզուեցինք, Չարենցն ինքն էլ է ընդունել առաջին շրջանի իր գործերում եղած թերութիւնները եւ ընդգծել է իր ստեղծագործական կեանքում տեղի ունեցած շրջադարձային փոփոխութիւնները: Այդ մասին են վկայում նաեւ հետեւեալ տողերը.

Ես յախումն էի, ինչպէս պղտոր գետ,
Եւ սրտով թեթեւ, ու երգով շոյալ. –
Դարձել եմ, սակայն, ծանր ու ժլատ,

7 Նոյն տեղում, էջ 261:
8 Ե. Չարենց, Երկերի ժողովածու, հտ. 4, էջ 138:

Իմ հոգին այսօր էլ չի մանրանում,
 Ձի մսխում իրեն թովումն խօսով-
 Այդպես ցողունն է հանդում ծանրանում,
 Երբ լցում է ձոյ, իմաստուն հասկով:
 Ես այն չեմ հիմա... յոյզերիս քամին,
 Որ էջում էր ինձ անկումից անկում-
 Հանգստացել ու նստել է հիմա
 Եւ ասէն կանչի չի արձագանքում.
 Էլ չի հոնդում սիրտս վայրենի,
 Ինչպէս դաշտերում նժոյգ սանձարձակ-
 Գոռեց ինձ սիրով մի ձեռք հայրենի,
 Եւ ես մի գիշեր իմաստուն դարձայ⁹:

Ամփոփելով Չարենցի մասին իր վեր-
 լուծական խօսքը՝ Օշականը եզրակացնում է,
 որ Չարենցը բանաստեղծի խառնուած-
 քով, երաժշտական բնագոյով, զգայնու-
 թեամբ ու երեւակայութեամբ օժտուած Հե-
 ղինակ է, որ իրաւամբ առանձնանում է ա-
 րեւելահայ բանաստեղծների շարքում.
 «...Անիկա գրեթէ նախնական բարբառ մը
 կ'ազատագրէ իր միամիտ վախերէն՝ տանե-
 լով իր ետեւէն արտայայտութեան ձեւե-
 րու, որոնք լեզու մը գրական կ'ընեն մէկ
 անգամէն: Անոր վրայէն է որ կրնան իրա-

րու ձեռք երկարել երկու բանաստեղծու-
 թիւնները մեր նոր գրականութեան»¹⁰:

Վերոյիշեալ տողերը վկայում են այն
 բարձր գնահատականի մասին, որին ար-
 ժանացել է բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցը
 քննադատ Օշականի կողմից: Քանի որ
 չունենք ոչ մի կոնկրետ փաստ, Չարենցի
 կողմից ասուած կամ գրուած որեւէ ակ-
 նարկ այն մասին, որ նա ծանօթացել է
 քննադատ Օշականի վերը նշուած յօդու-
 ծին, չենք կարող պնդել, բայց կարող ենք
 ենթադրել, որ բանաստեղծի ստեղծագոր-
 ծական կեանքում տեղի ունեցած շրջա-
 դարձային փոփոխութիւնների մէջ որոշա-
 կի դեր կարող էր խաղալ քննադատ Օշա-
 կանի կարծիքը: Ամէն դէպքում յիշեալ յօ-
 դուածի քննութիւնը բացայայտում է Չա-
 րենցի եւ Օշականի միջեւ եղած ներքին
 հոգեւոր կապը:

Ինչպէս տեսնում ենք, քննադատ Օշա-
 կանն ամենեւին էլ աչառու վերաբերմունք
 չի ցուցաբերել արեւելահայ գրականու-
 թեան հանդէպ, մնացել է հաւատարիմ իր
 սկզբունքներին եւ գործը քննելիս նշել թէ՛
 դրական, թէ՛ բացասական կողմերը:

9 Նոյն տեղում, էջ 17-18:

10 Յ. Օշական, Գ2. աշխ., էջ 301:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՆԵՐԸ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԳՐՔԵՐՈՒՄ

Փառանծեմ Սեյթիխանեան

Աստուածաշնչի¹, մասնաւորապէս՝ Հին
 Կտակարանի գրաբար եւ արեւելահայերէն

1 Աստուածաշնչեան անունների քննութեան հա-
 մար մեր հիմնական նպատակն է եղել ուսումնա-
 սիրել երեք հայերէն թարգմանութիւններ. Ասի-
 Աստուածաշնչի գրաբար այն օրինակը, որը
 1997 թ. հրատարակուել է Երեսնամ 1895 թ.
 Կոստանդնուպոլսում տպագրուած է 1929 թ.
 Վիեննայում վերահրատարակուած գրքի հիման
 վրայ՝ Աստուածաշունչ մատեան Հիմ եւ Նոր
 Կտակարանաց: Պայմանականօրէն այս օրինա-
 կը անուանել ենք Ա.-1: Այս օրինակը համեմատել
 ենք Յ. Զօհրապեանի հրատարակած Աստու-
 ծաշնչի հետ (տե՛ս Աստուածաշունչ մատեան
 Հիմ եւ Նոր Կտակարանաց... Յաշխատասիրու-
 թեան տեսան Յոհաննու Զօհրապեան վարդա-
 պետի, Վենետիկ, 1805:

Ա.-2 օրինակը արեւմտահայերէն հրատարակու-
 թիւն է՝ Աստուածաշունչ գիրք Հիմ եւ Նոր կտա-
 կարանաց երրայակն եւ յունական բնագիրնե-
 րէն թարգմանուած (1890 թ., Կոստանդնուպո-
 լիս): Ա.-3-ը Աստուածաշնչի 1994 թ. արեւելահա-
 յերէն մոր թարգմանութեան վերահրատարակու-
 թիւնն է՝ Աստուածաշունչ մատեան Հիմ եւ Նոր
 կտակարանների, արեւելահայերէն մոր թարգ-
 մանութիւն, Ս. Էջմիածին-Երեսն, 1999 թ.: Քա-
 մի որ Միսիթար Սեքաստացու հրատարակած
 Աստուածաշունչը (1733 թ.) Ոսկան Երեսնացու
 հրատարակած տպագիր առաջին Աստուածա-
 շնչի (1666 թ.) տարբերակն է՝ որոշ խմբագրա-
 կան ու սրբագրական շտկումներով, ուստի հարկ
 եղած դէպքերում անդրադարձել ենք մաւր դրան՝
 այն տալով ՄՍԱ համաոտագրութեամբ: Հայե-
 րէն տեքստերի՝ մեզ հետաքրքրող անունները
 համեմատել ենք այլապէս Աստուածաշունչ գր-
 քերում առկայ նոյն անունների հետ՝ հայերէն
 թարգմանութեան հետ ուղղակի աղերսներ ունե-
 ցող տարբերակը կամ տարբերակները ճշտելու,
 ուստի կարեւորել ենք՝

1. յունարէն տեքստը՝ 1. Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ
 ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ Ο΄ Septuaginta, Id est Vetus Testa-
 mentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred
 Rahlfis, Duo volumina in uno, Deutsche Bibel-
 gesellschaft, Stuttgart 1979 (Եօթանասնից):

Թարգմանութիւններում (Ա.-1, Ա.-3) երբա-
 յական բազմաթիւ անուններ տրուում են
 Թարգմանուած: Արեւմտահայերէն բնա-
 գրում(Ա.-2) դրանք հազուադէպ են հան-
 դիպում. տրուում են տուեալ անունների
 երբայական ձեւերը: Յատկապէս Հնգամա-
 տեանում մեզ հանդիպում են բազմաթիւ
 տեղանուններ, որոնք Թարգմանուած են:
 Թուարկենք դրանց մի մասը՝ Արմաւեանի-
 րի քաղաք (Երիքոյ), Արեգ քաղաք (Օն, Հե-
 լիոպոլիս), Անդորրութիւն (Ռորովթ), Գերեզ-
 ման քաղաք (Համոնա), Քաջաց քաղաք (Գե-
 սեմ), Աշտարակ հօտի, Արեգ աղբիւր (Բեթ-
 սամիուս), Ագարակ/գիւղ արեան (Ակեղդա-
 մա), Բանակս, Բեւեկնի ձոր (Էլ Փառան),
 Բլուր Աստու, Դաշտ մեծ, Դաշտք մայրեաց,
 Դաւանութիւն (Մեռա), Դատաստանի աղբիւր,
 Դուռ Անկեան, Դուռ ձորի, Անտառ ազգաց (Ա-
 ըրիսթ), Թշնամութիւն (Միդնա), Լալօնք/Ան-
 տառ լալոնից (Բոքիմ), Խորանք (Սոկքովթ),
 Խրամ (Մելօն), Խրամատից (Բասաղփա-
 րաին), Ծնօտ (Լեքի), Կոտորած ծնօտի, Ծով
 աղի, Ծով արաբացուց, Ծով արեւելից, Ծով ա-
 ռաջիմ, Ծով աղտից, Ծով ասիական/կուպրի
 կամ մալթի, Ծով մեծ, Կաղնի բարձր, Կաղնի
 սգոյ, Հանգրուան (Եպիրովթ), Հեղեղատ ա-
 րեւմտից, Հովիտք (Ելա), Հովիտ աղտից (Գա-

2. ասորերէն տեքստը. տրում է ըստ Biblia Sacra
 Juxta versionem Simlicem Quae dicitur PSCHITTA
 Beryti Typis typographae catholicae, Mosul, 1959
 (Պեշիթթա): Ասորերէն տարբերակների համե-
 մատութեան համար մեր խորհրդատուն է օգնա-
 կանը եղել է Հայաստանում Արեւելքի Ասորա-
 կան Ընդհանրական Սուրբ Առաքելական եկե-
 ղեցու քահանայ Տէր Նիկողոսիմ կաշիշա Յովսա-
 նաւը:

3. լատիներէն տեքստը. համեմատութիւնը՝ ըստ
 Biblia Sacra Luxta Vulgatam versionem Stuttgart,
 1994 (Վոլվգատա):